

TÜRK SİNEMASI'NDA YUNUS EMRE VE ESERLERİ*

Mehmet İŞİK**

Dilaver BAYINDIR***

ÖZ

Büyük sanatçılar ve düşün insanları genellikle büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı kaos dönemlerinde ortaya çıkarlar. Yunus Emre de Anadolu'da böylesi değişim dönüğümlerinin yaşandığı bir dönemde yaşamış ve halkın anlayabileceği sade bir dille söylediği şüirleriyle Anadolu halkının gönlünde taht kurmuştur. Türk kültür ve sanat hayatındaki ağırlığına karşın Türk sinemasının Yunus Emre'ye hak ettiği değeri verdiğini söylemek zordur. Bu çalışmada Yunus Emre'yi konu alan uzun metraj filmler incelenmiştir.

Yapılan inceleme neticesinde başlangıcından bu yana Türk sinemasında doğrudan Yunus Emre'nin hayatını konu alan dört uzun metraj filmin çekildiği, bu filmlerin olay örgüsü ve anlatı yapısı olarak büyük ölçüde birbirlerine benzedikleri; merak ögesini tetikleyecek, heyecan hissi uyandıracak bir anlatı yapısına sahip olmadıkları; olay örgülerinin seyirciyi içerisinde çekecek şekilde örülemediği, dramatik yönlerinin zayıf olduğu, karakterlerin çoğu zaman yapay kaldığı dolayısıyla Yunus Emre'nin hayatını, eserlerini ve fikirlerini gelecek nesillere ve insanlığa duyurabilmek için daha nitelikli filmlerin ve belgesellerin çekilmesine ihtiyaç bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, sinema, belgesel, film, tasavvuf

* Yazar; çalışmanın hazırlanması esnasında bilimsel ve etik ilkelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm kaynakların kaynakçada belirtildiğini, çalışmanın maddi açıdan fonlanmadığını, çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Bu makale Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından İzmir'de 30 Eylül-01 Ekim 2021 tarihlerinde düzenlenen "Türk Kültür Mirasını Mayalayanlar: Yunus Emre Hacı Bektaş-ı Veli, Ahi Evran Uluslararası Kongresi'nde sözlü olarak sunulan aynı başlıklı bildirdiden üretilmiştir.

** Doç.Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, mehmet.isik@artuklu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org//0000-0002-1682-2610>.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, dilaver.bayindir@deu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org//0000-0003-0348-2319>.

Makalenin Hakemlere Gönderiliş Tarihi : 06/12/2021

Makalenin Hakemlerden Geliş Tarihi : 13/12/2021

YUNUS EMRE AND HIS WORKS IN TURKISH CINEMA

ABSTRACT

Great artists and thinkers often emerge in times of chaos, when great changes and transformations take place. Yunus Emre, too, lived in a time when such changes and transformations were experienced in Anatolia and he is enshrined the Turkish peoples' heart with his poems that he sang in a plain language that the public could understand. Despite the weight he carries in Turkish cultural and artistic life, it is difficult to say that Turkish cinema gives Yunus Emre the value he deserves. In this study, feature films about Yunus Emre were examined. As a result of the examination, it is determined that four feature films have been shot directly on Yunus Emre's life in Turkish cinema since the beginning, and these films are largely similar to each other in terms of plot and narrative structure; and they do not have a narrative structure that will trigger an element of curiosity and arouse excitement; it is concluded that the plots could not be knitted in a way that would attract the audience, since the dramatic aspects of the films are weak, and the characters are mostly artificial, so more quality films and documentaries are needed to announce Yunus Emre's life, works and ideas to future generations and humanity.

Keywords: Yunus Emre, cinema, documentary, film, mysticism

Giriş

Yunus Emre; Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlâna ve Ahi Evran gibi dervişlerle birlikte Türk Kültürü'nü Anadolu'ya mayalayan ve Anadolu'nun bir Türk yurdu olmasını sağlayan en önemli isimlerden biridir. Halkın anlayacağı sade bir Türkçe ile konuşması ve yazması, onun şüirlerinin Anadolu'da dilden dile aktarılmasını ve sadece Anadolu'da değil Rumeli ve Kafkaslar gibi çevre coğrafyalarda da çok sevilmesini sağlar. Kula'ya (2012) göre Türkçeyi kullanması, düşünsel-yazınsal ürünlerini Türkçe olarak kalıcılaştırması Yunus Emre'yi "Anadolu Türk halk edebiyatının tartışmasız en büyük şairi" yapar. O, arı-duru ve halkın konuştuğu Türkçe ile yazdığı şüirleriyle Türkçenin edebiyat dili ve düşünce dili olarak gelişmesine ve standart dil durumuna gelmesine de kalıcı katkılar yaparak Anadolu'da düşünce birliğinin ortaya çıkmasına da ortam hazırlamıştır.¹ Anadolu'nun farklı coğrafyalarında ondan fazla

¹ Onur Bilge Kula, "Yunus Emre'de Çoğulluk, Tolerans ve İnsancılık İdesi", *Yunus Emre*, Ed. Ahmet Yaşar Ocak, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 2012), 454.

mezarının bulunması onun ne kadar sevildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Halk arasında çok sevilmesine ve şiirleri dilden dile söylenmesine karşın Yunus Emre'nin entelektüel çevrelerde tanınması ve akademik ilgi görmeye başlaması Osmanlı'nın son yıllarında Fuat Köprülü'nün çalışmaları sayesinde gerçekleşir. Ziya Gökalp'in etkisi altında bir "Türk İslamı" yaratma çalışmaları yürüten Köprülü, 28 yaşında kaleme aldığı *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (İstanbul, 1918) başlıklı eseriyle Yunus Emre'nin içeride Osmanlı entelektüel çevrelerinde, dışarıda ise Oryantalist bilim dünyasında tanınmasını sağlar. Daha önce bazı Osmanlı aydınları tarafından birkaç makale yayımlanmış olsa da Yunus Emre'ye asıl şöhretini kazandıran bu kitap olmuştur.²

Sanatçıların Yunus Emre'ye yönelik ilgisi 1940'lı yıllarda uyanmaya başlar. Yunus Emre'yi konu alan ilk ciddi sanat eseri Adnan Saygun'un 1943 yılında tamamladığı *Yunus Emre Oratoryosu* olur. Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün "yüce varlığına armağan" edilen *Yunus Emre Oratoryosu*, 21 Mayıs 1946 tarihinde saat 21.00'da Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin büyük salonunda, Cumhurbaşkanı İnönü'nün de aralarında bulunduğu devlet erkanının huzurunda, bestecisinin kendi yönetiminde Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası tarafından seslendirilir.³

İngilizce, Fransızca, Almanca ve Macarcaya çevrilen *Yunus Emre Oratoryosu* yurtdışında da ilgi görür. İlk kez Paris'te, 1 Nisan 1947'de, Pleyel salonunda, Lamoureux Orkestrası tarafından kalabalık bir dinleyici kitlesinin huzurunda çalınan oratoryo, 1958 yılında Leopold Stokowski yönetiminde New York'ta seslendirilir ve burada da büyük beğeni alır⁴ Eser büyük ilgi uyandırdığı gibi yoğun eleştiriler de alır. Yunus Emre

² Ahmet Yaşar Ocak, "Yunus Emre: 13-14. Yüzyıllar Arasında 'Bir Garip Derviş-i Kalenderrevi' Yahut Önce Kendi Zaman ve Zemininin İnsanı", *Yunus Emre*, ed. Ahmet Yaşar Ocak, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 2012), 183-184.

³ Güleç, Elif Sanem - Güleç, İbrahim Şevket. *Oratoryolarımız*, (İstanbul: Yalın Yayınları, 2019), 38; Halim Baki Kunter, *Yunus Emre: Bilgiler, Belgeler*. (İstanbul: Hatiboğlu Kitabevi, 1966), 10.

⁴ Gültekin Oransay, *Batı tekniğiyle Yazan 60 Türk Bağdar*. (Ankara: Küğ Yayını, 1965), 40; Evin İlyasoğlu, *71 Türk Bestecisi/71 Turkish Composers*. (İstanbul: Pan Yayınları, 2007), 47.

konusundaki en yetkin isimlerden Abdülbaki Gölpınarlı *Oratoryo*'da yer verilen 13 şiirden sadece 5'inin (1, 6, 11, 12, 13 numaralı bölümlerdeki şiirler) Yunus Emre'ye ait olduğunu 8'inin ona ait olmadığını ileri sürer.⁵

Yunus Emre Oratoryo'sunun seslendirilmesi ve ardından yaşanan tartışmalar, 1940'ların ikinci yarısında güçlü bir Yunus Emre rüzgârı estirir.⁶ Bu rüzgârın da etkisiyle basında Yunus Emre'yle ilgili çok sayıda haber çıkar, mezarının taşınması gibi konularda çıkan haberler kendisine yönelik ilginin daha da büyümesini sağlar. Bu ilgi 1960'lı yılların başında edebiyat ve tiyatro alanında da karşılık bulmaya başlar. Yunus Emre'nin hayatını konu alan ilk biyografik roman 1961 yılında Nezihe Araz tarafından kaleme alınan *Dertli Dolap* olur.

Yunus'un hayatını bir tiyatro oyununda işleyen ilk yazar Necip Fazıl'dır. Velayetname'deki Bektaşî rivayetleri esas alınarak yazılan oyunda Yunus'un nefsinin alt ederek "bahar balı"nı buluşu, yani manevi gelişmesi anlatılır. Devlet ve Şehir Tiyatroları'nın repertuvarlarına almadığı bu oyun, Abdullah Kars Tiyatrosu ve çeşitli amatör topluluklar tarafından defalarca sahnelenir, ayrıca Mahmut Kanık tarafından Fransızca ya çevrilerek Kültür Bakanlığı'nca yayımlanır.⁷

Yunus hakkında yazılan ikinci oyun Recep Bilginer imzasını taşır. 1980 yılında Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü'yle Yunus Emre Vakfı Büyük Ödülü'ne layık görülen bu oyun, ilki 1974-1975 mevsiminde olmak üzere Devlet ve Şehir Tiyatroları'nda defalarca sahnelenmiştir. Bilginer, Yunus'un hayatını anlatırken Bektaşî Velayetnamesi'ndeki menkıbelerin yanı sıra *Şikâri Tarihi*'nde verilen bilgileri de kullanır, Yunus'u derviş ve halkı haksızlıklara karşı direnmeye teşvik eden bir lider olarak canlandırır.⁸

⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, "Yunus mu Yalan Söylüyor Yoksa Oratoryo mu?" *Yığın Dergisi*, (1 Aralık 1946), 6-7.

⁶ Beşir Ayvazoğlu, "Her Dem Yeni Dirlikte: Cumhuriyet Sonrası Yunus Emre Yorumları", *Yunus Emre*, ed. Ahmet Yaşar Ocak, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 2012), 398.

⁷ Beşir Ayvazoğlu, "Her Dem Yeni Dirlikte", 434.

⁸ Beşir Ayvazoğlu, "Her Dem Yeni Dirlikte", 434-435.

Yunus Emre'yi konu alan oyunların sayısı 1989-1990 yıllarında hızla artar; çünkü UNESCO tarafından 1989 yılı sonlarına doğru alınan bir kararla, Yunus'un doğumunun 750. yılı olan 1991, "Yunus Emre Sevgi Yılı" ilan edilmiştir. Kutlama çalışmalarına hemen başlayan Kültür Bakanlığı'nın ilk işi, yurt dışı tanıtımında kullanılmak ve halk kütüphanelerine gönderilmek üzere, Talat Sait Halman tarafından hazırlanan ve Indiana Üniversitesi tarafından yayımlanan *Yunus Emre and His Mystical Poetry* (1991) adlı kitaptan çok sayıda satın olmak olur. Müzik sanatçısı Esin Afşar'a da Yunus Emre şüirlerinden oluşan yeni bir kaset ısmarlanır ve kaset Kültür Bakanlığı tarafından çıkarılır.⁹ Bu arada tiyatro yazarları da kolları sıvar. Nihat Asyalı, Nezihe Araz, Tarık Buğra, Sabahattin Engin ve Mustafa Necati Sepetçioğlu Yunus Emre konulu birer oyun yazarlar. Orhan Asena da üç bölümlük bir müzikalle kervana katılır.¹⁰

Nihat Asyalı'nın Devlet Tiyatroları'nda 1989-1990 mevsiminde sahnelenen *Yunus Diye Görüldüm* (1986) adlı oyunu, herkesin her çağda Yunus olabileceği temel fikri üzerine kurulmuş kalabalık kadrolu bir oyundur. Günümüzle de bağlantı kurularak "Hümanist Yunus" portresinin çizildiği bu oyunda, Yunus, insanlara insanca yaşamının herkesin hakkı olduğu gerçeğini öğretmeye çalışılır.¹¹ Asyalı, Yunus Emre'yi tarihsel zaman ve mekân ilişkisi içine yerleştirerek, içinde yaşadığı toplumun bir ürünü olarak kurgular ve biçimsel olarak farklı anlatım araçlarından yararlanarak çoğulcu bir anlatım geliştirmeyi ve özgün bir metin oluşturmayı başarır.¹²

Yunus Emre hakkındaki ilk biyografik romanın yazarı Nezihe Araz da Yunus Emre üzerine tiyatro oyunu yazarlar arasındadır. Araz'ın Yunus'un sevgi ve barış temelli hoşgörü anlayışını benimsediği ve onun bütün insanlığı kucaklayan evrensel mesajını *Ballar Bahını Buldum* adlı

⁹ Milliyet, "1991 Yunus Emre Yılı" (8 Kasım 1989), 3.

¹⁰ Beşir Ayvazoğlu, "Her Dem Yeni Dirlikte", 435.

¹¹ Beşir Ayvazoğlu, "Her Dem Yeni Dirlikte", 435.

¹² Metin Akyüz, "Karşılaştırmalı Edebiyat Açısından Necip Fazıl'ın Yunus Emre Tiyatrosu İle Nihat Asyalı'nın Yunus Diye Görüldüm Tiyatrosunun İncelenmesi", *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5/4 (2017), 884-887.

oyunuyla canlandırmak istediği görülür.¹³ Oyun, 1989-1990 ve 1990-1991 dönemlerinde Devlet Tiyatroları tarafından sahnelenir.

Aynı günlerde Tarık Buğra da çocukluğundan beri çok sevdiği Yunus'u iki perdeden oluşan *Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri* adlı tek kişilik oyununda ele alır. Devlet Tiyatroları tarafından 1990 yılından itibaren üç mevsim üst üste, ayrıca 1997-1998 ve 1998-1999 mevsimlerinde sahnelenen bu oyunda Buğra, Yunus'un nihai hedefine, yani fenafillaha ulaşmaya çalışırken yaşadığı duyguları, rüyalarını ve kendi nefsiyle amansız hesaplaşmasını anlatır.¹⁴

Yunus Emre konusunda oyun yazar bir diğer önemli isim de Orhan Asena'dır. Asena, 1995 yılında kaleme aldığı üç bölümlük bir müzikal olarak tasarladığı bu oyun ile 1996 yılında Bakırköy Belediyesinin açtığı yarışmada başarı ödülü alır.¹⁵ Eser, konusunu Yunus Emre'nin, Taptuk Emre dergâhındaki yaşantısı ve sonunda Anadolu'ya yönlendirilişinden alır.¹⁶ Bu oyunlar yanında Sönmez Atasoy'un *Bizim Yunus* adlı tek kişilik oyunu, Meral Üner ve Tomris Çetinel tarafından *Bacılarla Yunus* adlı dört kişilik şiir gösterisi ve Turgay Nar'ın "izleyicileri Yunus Emre üzerinden kendi köklerine yolculuğa çıkaran" *Divane Ağaç* adlı oyunu dönemin önemli eserlerindedir.¹⁷

Yukarıda farklı sanat dallarında Yunus Emre'nin yaşam öyküsüne odaklanan eserler kısaca özetlenmiştir. Bu özetten de anlaşılacağı üzere bugüne kadar yapılan akademik çalışmalarda genel olarak Yunus Emre'nin yaşam öyküsünün oratoryo, roman, tiyatro oyunu, müzik ve şiir gösterisi gibi sanatsal etkinliklere yansımalarının incelendiği ancak Yunus'un sinemadaki izlerinin sürülmediği görülmüştür. Bu çalışmada bu

¹³ Abdullah Harmancı ve Tuna Uysal. "Necip Fazıl Kısakürek ve Nezihe Araz'ın Yunus Emre Oyunlarının Karşılaştırılması", X. *Uluslararası Yunus Emre Sengi Bilgi Şöleni Bildirileri (06-08 Mayıs 2010)*, haz. Erdoğan Boz, (Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, 2011), 408.

¹⁴ Beşir Ayvazoğlu, "Her Dem Yeni Dirlikte", 436.

¹⁵ Nutku, Hülya. *Cumhuriyetin 75. yılında 75 Yılın Tanığı Bir Yazar Orhan Asena*. (Ankara, TC Kültür Bakanlığı, 1998), 156.

¹⁶ Abdullah Şengül, *Cumhuriyet Döneminde Tarihi Tiyatro*, (İstanbul: Alp Yayınevi, 2008), 93.

¹⁷ Beşir Ayvazoğlu, "Her Dem Yeni Dirlikte", 438.

durum bir sorun olarak kabul edilmiş ve bu doğrultuda başlangıç yıllarından bu yana Türk Sinemasında Yunus Emre hakkında çekilen filmler incelenmiştir.

Yunus Emre'nin Beyazperde ve Ekran Yolculuğu

Türk kültür ve sanat hayatındaki önemine ve halk nazarında gördüğü geniş ilgiye karşın Türk Sineması'nın Yunus Emre'ye gerekli ilgiyi gösterdiğini söylemek zordur. Müzik ve edebiyat alanında 1940'lı yıllarda uyanan geniş ilgi, sinemada bir karşılık bulmaz ve 1970'li yılların başlarına kadar sürer. Hicri Akbaşlı'nın 1956 yılında *Aşklar Kâbe'si Mevlâna'nın Hayatı* isimli bir film çekmesi dahi yönetmenlerde bir Yunus Emre filmi yönünde istek uyandırmaz.

Yunus Emre'nin hayatını ve düşüncelerini konu alan bir film yapma fikri oldukça geç bir tarihte 1970'li yılların başında dillendirilmeye başlar. UNESCO'nun 1971 yılında ölümünün 650. yılı olması nedeniyle Yunus Emre'yi "Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Programı'na alması, Yunus Emre'ye yönelik ilginin artmasını sağlar. Bu ortamda bir Yunus Emre filmi yapma fikri de tartışılmaya başlar.

Milliyet gazetesinde 16 Mayıs 1972 tarihinde çıkan "Yunus Emre Filminde Ünlü Ozan Fikret Hakan Canlandırarak"¹⁸ başlıklı bir haberden dış çekimleri Karaman, Mut ve Ermenek çevresinde yapılması planlanan bir film projesine başlandığı anlaşılmaktadır. Haber içeriğinde filmin başrolünde Fikret Hakan'ın oynayacağı, oyuncu kadrosunda Zuhal Aktan'ın da yer alacağı, filmin yapımcılığını Aslier Film şirketinin üstleneceği ve şirket yöneticilerinin Yunus Emre kabrini ziyaret ettikleri bilgileri paylaşılmıştır. Bununla birlikte bilmediğimiz bir nedenden dolayı söz konusu film projesi hayata geçirilemez ya da tamamlanamaz.

Aslier Film tarafından başlatılan film projesinden bir yıl kadar sonra, 1973 yılında, Özdemir Birsal Yunus Emre'yi konu alan yeni bir film projesine, *Gönüller Fatibi Yunus Emre'nin* çekimlerine başlar. Literatürde genellikle ilk Yunus Emre filmi olarak geçse de tamamlanan ilk film bu değildir. Özdemir Birsal'ın Yunus Emre konulu bir film çekmekte olduğunu duyan Çetin İnanç, ondan daha hızlı davranarak

¹⁸ Milliyet, "Yunus Emre Filminde Ünlü Ozan Fikret Hakan Canlandırarak" (19 Mayıs 1985).

1973 yılı içerisinde bir hafta gibi kısa bir süre içerisinde *Yunus Emre Destanı* isimli filmini tamamlayarak ilk Yunus Emre filmine imza atan isim olmayı başarır.

Bu iki filmin devamı gelmez ve 1986 yılına kadar TRT ve Kültür Bakanlığı için çekilen belgesel ve belgesel nitelikli programlar dışında bir Yunus Emre'ye ilişkin bir yapıma rastlanmaz. Türk Sinemasının en önemli yönetmenlerinden Ömer Lütfi Akad'ın Recep Bilginer'in aynı adlı eserinden yola çıkarak Milliyet gazetesi için yazdığı *Yunus Emre* fotoromanının ilgi görmesi üzerine bu fotoromanın film olarak çekilmesine karar verilir. Yönetmen koltuğunda Ergin Temizer'in yer aldığı filmin vizyona girip girmediğini tespit edemedik; ancak çekildiği yıllarda "Derviş Yunus" ismiyle vhs videokaset olarak satıldığını belirledik.

Derviş Yunus'u üç yıl sonra Arslan Kaçar tarafından çekilen Rutkay Aziz'in Yunus Emre rolüne hayat verdiği yarı-belgesel nitelikli *İçimizden Biri: Yunus Emre* (1989) izler. Kırk altı dakika uzunluğundaki film belgesel niteliği ağır basan bir yapımla birlikte kurmaca da içerir. Film üniversite öğretim üyelerinin Yunus Emre üzerine yaptığı bir tartışma ile açılır. Ardından kamera geçmişe, Yunus Emre'nin yaşadığı döneme döner.

Yunus Emre annesine Hacı Bektaş-ı Veli'nin yanına varıp buğday isteyeceğini söyleyerek yola çıkar. Onun buğday yerine nefes verme teklifini kabul etmez. Sonra pişman olur ancak Hacı Bektaş-ı Veli onu Taptuk Emre'ye yönlendirir. Yunus, Taptuk Emre dergâhında odun taşımaya başlar. Bir süre sonra şeyhinden izin alarak Karaman'a gitmek üzere yola çıkar. Yol boyunca Anadolu insanının sıkıntılarını, Moğolların neden olduğu yıkıma ve yoksulluğa tanık olur ve tekrar Taptuk Emre dergâhına varır.

Kamera yeniden üniversite öğretim üyelerinin toplantısına döner. Bir öğretim üyesi genel durum hakkında bilgi verdikten sonra söylentiler nedeniyle Taptuk Emre'nin Yunus ile Bacım Sultan'ı nikâhlandığı bilgisini paylaşır. Ardından kamera yeniden geçmişe döner. Yunus Emre nikâhtan sonra Bacım Sultan'a şimdiye kadar kendisine bacı gözüyle baktığını söyleyerek dergâhtan ayrılır. Aradan uzun yıllar geçer. Taptuk Emre bu uzun yıllar sonunda dergâhına döner. Taptuk Emre yaşlanmış gözleri görmez olmuştur. Taptuk Emre onun yaptığı işleri överek nasihatlerde

bulunur. Ardından da elindeki asasını uzağa doğru fırlatarak onu bulduğu yerde yurt edinmeye başlamasını ister.

Dergâhtan ayrılan Yunus, yıllarca Anadolu'da dolaşır. Artık yaşlanmıştır. Bozkır'da Sait adında bir gençle karşılaşır. Sait ona çevrede yaşanan yağma ve öldürme olaylarından bahseder. Ardından da ihtiyar Yunus'a süt sağmaya gider. Uzaktan yedi atının yaklaştığını görünce ihtiyar Yunus'un yanına koşar, ancak onu göremez. Atlılara ihtiyara ne yaptıklarını sorduğunda yüzlerini açan atlıların her birinin genç Yunus olduğunu görür. Yedi atlı hızla ondan uzaklaşırken film sona erer.

UNESCO kararıyla "Yunus Emre Sevgi Yılı" olarak kutlanması nedeniyle pek çok kültürel ve sanatsal faaliyetin icra edildiği 1991 yılı da sinema açısından sönük geçer. Yunus Emre'yi konu alan bir filme olan ihtiyaç zaman zaman dile getirilse de bu ihtiyaç cevap vermek için bir faaliyete girilmez. Yeni bir film için yaklaşık yirmi yıl beklemek gerekir. Kürşat Kızbaz'ın 2014 yılına dönemin isim yapmış tiyatro oyuncularıyla çektiği *Yunus Emre: Aşkın Yolcuğu* filmine kadar uzun metraj bir film çekilmez. Aynı yıl İhsan Yeşiloğlu tarafından *Derviş Yunus* isimli bir film daha çekilir. Bu iki filmi 2016 yılında Okan Özsoy'un 2016 yılında TRT için çektiği *Adı Yunus* izler. Bu tarihten sonra yeni bir sinema filmi çekilmez.

Yunus Emre Sevgi Yılı'nda bir sinema filmi çekilemese de bir belgesel filmin çekimi mümkün olur. 1990 yılında çekimleri tamamlanan ve ilk kez 24 Ocak 2021'de TRT'de yayınlanan Muhammet Memişsevil'in *Yunus Emre* adlı belgeseli, aynı zamanda tespit ettiğimiz ilk Yunus Emre belgeselidir. Belgesin metinleri Nihat Genç tarafından yazılmış olup oyuncu kadrosunda Berhan Şimşek (Yunus Emre rolünde), Sibel Hotin, Ejder Akışık ve Macide Tan yer almıştır (TRT, cilt4, s.1349)¹⁹. Kırk dakika uzunluğundaki belgeselin çekimleri İstanbul ve Eskişehir'de gerçekleştirilir.

Bu belgeseli 2005 yılında bir diğer önemli TRT belgeseli *Yunus Emre: Gerçek İnsan Olma Sanatı* izler. Yönetmenliğini Semra Sander'in üstlendiği elli beş dakikalık belgeselin müzikleri Can Atilla tarafından

¹⁹ TRT, *Geçmişten Geleceğe Belgeler Bilgiler 1968/2008 (Cilt 4)*, (Ankara: Aydoğdu Yayınevi, 2008), 1349.

yapılır. Belgesel, yaşadığı dönemin Yunus Emre'nin şiirlerine ve düşün dünyasına nasıl yansıdığına odaklanmaktadır. *Dertli Dolap* şiiri eşliğinde bir su değirmeni görüntüsüyle başlayan belgesel boyunca birçok Yunus Emre şiirine yer verilir.

İsmail Çoruh'un 2011 yılında TRT için çektiği *Bizim Yunus: Bir Veli Yunus Emre* bugüne kadar çekilmiş en uzun Yunus Emre belgeselidir. Seksen dakika uzunluğundaki belgesel, Yunus Emre'nin yaşadığı dönemde Anadolu'nun durumunu anlatan uzun bir sekansla başlar. Diğer belgesellerle benzer şekilde belgesel boyunca Yunus Emre'nin yaşam öyküsü, şiirleri eşliğinde anlatılır. Belgeselde dönemin gündelik yaşamını ve sorunlarını yansıtmak için kullanılan canlandırmalar, dönemin atmosferini yansıtmaktan uzaktır ve belgesele yapay bir nitelik vermektedir.

Yunus Emre'nin hayatı belgesel ve filmler yanında dizilere de konu olmuştur. Bunların en uzun soluklusu 18 Haziran 2015-24 Mayıs 2016 tarihleri arasında TRT 1'de yayınlanan *Yunus Emre Aşkın Yolculuğu* olmuştur. Yirmi ikişer bölümlük iki sezon halinde yayınlanan dizinin ilk 22 bölümünün yönetmenliğini Kamil Aydın, kalan 22 bölümünün yönetmenliğini ise Emre Konuk üstlenmiştir. Yunus Emre rolünü Yusuf Gökhan Atalay'ın canlandırdığı dizi beklenene ilgiyi görmemiştir.

UNESCO'nun 12-27 Kasım 2019 tarihlerinde gerçekleştirilen 40. Genel Konferansı'nda alınan kararla Yunus Emre'nin Vefatının 700. Yıl Dönümü, UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri arasına alınmıştır. Bu kararın ardından Yunus Emre'ye ilişkin birçok akademik, kültürel ve sanatsal etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte bu dönemde de sinemacıların Yunus Emre'ye yönelik ilgisi zayıf kalmış Yunus Emre Enstitüsü tarafından düzenlenen kısa film yarışması dışında önemli bir etkinlik düzenlenmemiş, bir sinema filmi ya da belgesel çekilmemiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Yunus Emre'yi konu alan uzun metraj filmler tarihsel sıralama takip edilerek içerikleri açısından incelenecektir.

Yunus Emre'yi Konu Alan Uzun Metraj Filmler

Yapılan incelemeler neticesinde Yunus Emre'nin Türk Sineması'nda yeterli ilgiyi görmediği, kültür hayatımızdaki ağırlığına karşın hakkında yalnızca dört uzun metraj film çekildiği tespit edilmiştir.

Yunus Emre Destanı (1973)

Film çok hızlı film çekmesi nedeniyle gazetecilerin “jet rejisör” adını verdiği²⁰ (Öğünç, 2016: 13) Çetin İnanç tarafından 1973 yılında çekilmiştir. Senaryosu Mehmet Köz tarafından yazılan *Yunus Emre Destanı*'nın başrolünde daha çok kötü rollerden tanıdığımız İhsan Baysal, yardımcı rollerde ise Defne Dilek, Reha Yurdakul, Asuman Arsan, Türker Tekin ve Enver Dönmer²¹ (Özgüç, 2009: 415) yer alır. Tespitlerimize göre film tamamlanan ilk Yunus Emre filmidir. Özdemir Birsel'in bir Yunus Emre filmi çektiğini öğrenen Çetin İnanç, ondan daha hızlı çekebileceğini hesap ederek *Yunus Emre Destanı*'nın çekimlerine başlar ve bir hafta gibi kısa bir süre içerisinde filmin çekimlerini tamamlar. Çetin İnanç 30 Haziran 2013 tarihinde *Medya Radar*'dan Murat Tolga Şen'e verdiği röportajda filmin çekimlerine başlama hikâyesini şu şekilde anlatır²²:

“Bir dönem geldi dini filmler yaptık. Ben dini bir film çekiyordum hatta Yunus Emre'yi çektikleri haberi geldi. Özdemir Bey çekiyormuş. Bizim elimizdeki işi hesapladık, iki aydan önce bitmezdi. Rahmetli İhsan Baysal vardı, yüzüne bir baktım Yunus Emre. Nuri ağabey vardı ona da sordum. Ne iş bu Yunus Emre diye. Son gazetesinde resimli romanı var dedi. Getirin o zaman dedim. 7 günde çektim filmi”

Yunus Emre'nin yaşam öyküsüne odaklanan filme bütün uğraşlarımıza rağmen maalesef ulaşamadık. Film, kayıp filmler arasında gösterilmektedir.

Gönüller Fatihî Yunus Emre (1974)

Özdemir Birsel'in ilk yönetmenlik denemesi olan *Gönüller Fatihî Yunus Emre* literatürde genellikle ilk Yunus Emre filmi olarak kabul görmektedir. Gerek Çetin İnanç'ın anlatımları gerekse filmin ilk gösterimine ilişkin gazete ilanları bize filmin çekimlerinin *Yunus Emre Destanı*'ndan sonra, muhtemelen 1974 yılında tamamlandığını göstermektedir. Milliyet gazetesinde 10 Şubat 1974 tarihinde çıkan

²⁰ Pınar Öğünç, *Jet Rejisör: Çetin İnanç*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 13.

²¹ Ağâh Özgüç, *Türk Filmleri Sözlüğü: 1917-2009*. (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009), 415.

²² Murat Tolga Şen, “Film Çekerken Arabayla Çocuğa Çarptık, Yılmaz Güney'i Tutukladılar!” (2013), *Medyaradar*.

haberde filmin çekimlerinin yedi ay sonunda tamamlandığı, galasının Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından düzenleneceği, filmin ilk olarak bir özel gösterim ile Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e gösterileceği ardından da Ankara'da Arı sinemasında yapılacak bir gala ile hükümet üyelerine gösterileceği bilgileri paylaşılmıştır.²³

Gönüller Fatibi Yunus Emre, Yunus Emre Destanı'ndan farklı olarak büyük bütçeli bir filmidir. Erman Şener (1974), "1.650.000 liralık maliyeti ile altmış yıllık Türk Sinemasının en pahalı filmi"²⁴ olduğu bilgisini paylaşmıştır. Yedi ay süren filmin çekimleri 1973 yılı Haziran ayında Şuhut ilçe merkezi ile Başören, Senir, Atlıhisar ve Balçıkhisar köylerinde çekilmiştir.²⁵ Yunus Emre rolünü Hakan Balamir'in üstlendiği filmin oyuncu kadrosunda Müfit Kiper (Taptuk Emre), Şükriye Atav (Taptuk Emre'nin eşi), Tülin Örsek (Bacım Sultan), Ali Şen (Ahmet), Atıf Kaptan (Moğol Komutanı), Süheyl Eğriboz (Deli), Aydın Tezel (Mevlana Celalettin-i Rumi), Feridun Çölgeçen (Vezir Muinüddin Süleyman Pervane) gibi önemli isimler yer almıştır. Film Elvan Film adına çekilmiş ve senaryosunu aynı zamanda filmin yönetmeni olan Özdemir Birsell tarafından yazılmıştır. *Gönüller Fatibi Yunus Emre*, iki saat kırk beş dakika uzunluğu ile bugüne kadar çekilen en uzun Yunus Emre filmidir.

Özdemir Birsell'in filmi, çekildiği dönemde çok ses getirmiştir. Bununla birlikte Hakan Balamir'in muhteşem oyunculuğu dışında genellikle eleştirilenler tarafından eleştirilmiştir. Hakan Balamir buradaki oyunculuğu ile 1974 yılında düzenlenen 11. Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde en başarılı erkek oyuncu ödülünü²⁶ almıştır. Bir Yunus Emre hayranı olduğunu çeşitli röportajlarında vurgulayan Özdemir Birsell'e en sert eleştiriler Atilla Dorsay'dan gelmiştir. "Bir tarihsel kişiliği sevmek başka şey, onun hayranı veya tutkunu olmak başka şey, o kişiliğin sanata yansımaları sevip sevmemek başka bir şey..." diyen Dorsay, Yunus Emre'ye de "her türlü kompleksin ötesinde, bir 'sanat olayı' olarak

²³ Erman Şener, "Yunus Emre Filmi Bitti" (10 Şubat 1974), *Milliyet*, 8.

²⁴ Erman Şener, "Yunus Emre" (10 Şubat 1974), *Milliyet*, 8.

²⁵ Hasan Özpınar, "Türk Sinemasında Afyon Karahisar-II", *Taşpınar: Yerel Tarih ve Kültür Dergisi*, 15 (2015), 9.

²⁶ Burçak Evren, *Türk Sinema Sanatçıları Ansiklopedisi*, (İstanbul: Film-San Vakfı Yayınları, 1983), 30.

yaklaşmak gerektiğini; böyle yapılıncı da, Özdemir Birsell'in *Gönüller Fatihî Yunus Emre* filmi hakkında söyleyecek olumlu bir şeylerin kolay kolay bulunamayacağını ileri sürerek eleştirilerini şu şekilde sıralar²⁷:

Özdemir Birsell, Türkiye (ve dünya) üzerindeki milyonlarca insan gibi Yunus Emre hayranı ve tutkunu imiş... Birsell'in onlardan farkı, sinemacı (yapımcı) olması ve bu filme harcayacak 1 milyon lirayı bulmuş olmasıdır. Bizim eleştireceğimiz, Birsell'in Yunus'a yaklaşma, onu ele alma biçimi değildir. Birsell, Yunus'u tamamen mistik yanıyla ele almış ona tasavvuf açısından bakmıştır. Konunun uzmanları, bu yaklaşımı en azından eksik bulabilir. Yunus'un "hümanist" yanının niye bu denli ihmal edildiğini sorabilirler. Biz, uzmanı olmadığımız bir konuda bu tür bir eleştiriye girecek değiliz. Bizim yapacağımız eleştiri sinema açısından olacaktır.

Atilla Dorsay'ın bu eleştirisine kısmen katılmakla beraber filmde Özdemir Birsell'in "Yunus'u tamamen mistik yanıyla ele almış ona tasavvuf açısından bak(mış)" olduğu yönündeki eleştiriye katılmıyoruz. Film izlendiğinde Yunus Emre'in hümanist yanının çok da ihmal edilmediği görülecektir. Bununla birlikte çok sayıda Yunus Emre şiirine zaman zaman seyirciyi boğan ölçüde yer verilmesi filmin izlenebilirliğini azalttığı gibi filme fazla mistik bir hava katmıştır. Dorsay (1989), "Özdemir Birsell'in büyük yanlışı(nın), ilk senaryoculuk ve yönetmenlik denemesini, "Yunus Emre" gibi büyük, zor ve iddialı bir filmle yapması" olduğunu ve "Birsell'in "bu büyük lokmanın altından kalkama(dığını)"²⁸ ifade eder. *Gönüller Fatihî Yunus Emre* Özdemir Birsell'in ilk yönetmenlik denemesi olmakla birlikte Dorsay'ın ileri sürdüğü gibi ilk senaryo denemesi değildir. Genç yaşlarından itibaren sinemayla uğraşmaya başlayan Birsell, kardeşi Nüzhet Birsell ile birlikte 1951 yılında Birsell Film'i kurmuş, 1955 yılından itibaren çok sayıda filmin hem senaryosunu yazmış hem de yapımcılığını üstlenmiştir.

Atilla Dorsay eleştirilerine *Gönüller Fatihî Yunus Emre*'nin "günümüzün sinemasının gerisinde kalmış, durgun, etkisiz, demode bir sinemanın 3 saat boyunca seyri zor bir örneği" olduğunu belirterek devam eder. Ona göre Birsell, "Yunus sevgisinin gözlerini böylesine

²⁷ Atilla Dorsay, *Sinemamızın Umut Yılları: 1970-80 Arası Türk Sinemasına Bakışlar*, (İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1989), 92.

²⁸ Atilla Dorsay, *Sinemamızın Umut Yılları*, 92-93.

kamaş(tır)masına mâni olma(mış), bu filmin çevrilmesini, en azından, sinema bilgisine güvendiği Yeşilçam ustalarından birine bırakması” gerekirken bunu yapmamış dolayısıyla da “Yunus sevgisi adına bile” savunulamayacak bir yapım ortaya çıkmıştır. Film bir dereceye kadar kurtaran tek olumlu öge olarak ise yetenekli bir oyuncu olan Hakan Balamir’in “zaman zaman yalnızca gözleriyle oynamaya varan duyarlı, boyutlu oyunu(nu)” göstermiştir.²⁹

Hakan Balamir, Yakup Sabancı’ya 2010 yılında verdiği röportajda, 1973 yılında Ürgüp’te çekilen Mahpus filminde Türkan Şoray ile birlikte başrol oynadığını ve buradaki oyunculuğu ile dikkatleri üzerine çektiğini ve kendisine büyük film şirketlerinden teklifler gelmeye başladığını, Yunus Emre oynaması teklifi gelince özgüveninin arttığını ve yürüyüşünün bile değiştiğini ifade ederek film hakkında şu bilgileri paylaşmıştır:³⁰

“Film 6,5 ay sürdü, bütün Türkiye’yi dolaştık. O zamanlar 10 günde film bitiyordu. Hemen hemen her ili dolaştık tam 6,5 ay sürdü çekimler. Bitirdik filmi, film müthiş bir patlama yaptı. Film müthiş iş yaptı. Bıraktım gidiyorum derken birdenbire bu noktaya gelince bir sorumluluk hissettim. Geceleri alkol almayı ve eğlence hayatını bıraktım. Ondan sonra da kim tutar Hakan Balamir’i?”

Film, Ruhi Su’nun söylediği Bismillahirrahmanirrahim diye başlayan “Be Hey Kardeş Hakkı Bulam mı Dersin” ilahisiyle başlar. Bu ilahiye Anadolu’nun farklı coğrafyalarından alınmış görüntüler eşlik eder. Ardından eşzamanlı olarak dış ses tarafından da okunan “Bu ülkenin toprağı bir bütündür. Yunus Emre’nin fani olan teni Eskişehir veya Karaman, Kula veya Erzurum’un toprağında yatmış ne fark eder. Önemli olan yedi asır sonra bile Yunus’un insanların sevgi dünyasında hala yaşamasıdır.” yazısı ekranda görünür. İlahilerin Ruhi Su gibi solculuğu ile bilinen bir sanatçıya söyletilmesi o dönem için oldukça cesur bir tercihtir. Ruhi Su filmin ilerleyen kısımlarında da *Şol Cennetin İrmakları* gibi ilahiler söylemeye devam eder

²⁹ Atilla Dorsay, *Sinemamızın Umut Yılları*, 93.

³⁰ Yakup Sabancı, “Yeşilçam Beni Yordu” (2 Nisan 2010). *Sinematürk*.

Film, Yunus Emre'nin yaşam öyküsünü, köy ulularının kendisini Sulucakarahöyük'te bulunan Hacı Bektaş-ı Veli'den buğday almak için göndermesiyle başlatır. Yolda kendi kendisine “eli boş giden boş dönmez mi” diye soran Yunus, yolu üzerindeki alıç ağaçlarından alıç toplayıp bunları hediye olarak Hacı Bektaş-ı Veliye götürür. Hacı Bektaş-ı Veli'nin “Buğday mı istersin himmet mi?” sorusunu köy halkının açlıktan kırıldığını, buğday istediğini söyleyerek yanıtlayan Yunus Emre, “Her danenin her çekirdeği için on nefes” teklifini de “Ben nefesi neyleyim, kime nasıl üleştireyim Hünkârım” sözleriyle kabul etmez. Fakat yolda “Himmeti olan buğdayı da bulurdu. Eyvah ne ettim ben ne ettim? Vay akılsız gafil Yunus vay.” diyerek yaptığı hatanın farkına varır ve buğdayı geri verip himmet almak üzere geri döner. Ancak Hacı Bektaş-ı Veli'nin “O iş bundan gayri olmaz. Önce gerekti. O kilidin anahtarını Taptuk Emre'ye verdik. Dilersen nasibini ondan alırsın.” sözleri üzerine Taptuk Emre dergâhına doğru yola koyulur.

Yunus'a Yunus Emre ismini veren Taptuk Emre, odun kırmakta olan Yunus'tan ustalığını göstererek esasını bir vuruşta kırmasını ister. Yunus kırmayı denese de yapamaz. Bunun üzerine Taptuk Emre ona “Olmadı gitti, kıramadın Yunus, kıramadın. O baltaya sap oluncaya kadar ormandan dergâha odun taşıyacaksın. Sakın ola ki bir daha başkasının dayanağını kırmaya ya da yıkmaya kalkışmayasın.” der. Bu olaydan sonra Yunus her gün dergâha odun taşımaya başlar. Bir süre sonra Taptuk Emre'nin kızı Bacım Sultan'a âşık olur, ancak Bacım Sultan köylülere eziyet eden Hamza Bey'in iyi kalpli oğlu Uluğ Bey'e âşıktır. Bu durumu fark eden Yunus, şeyhi Taptuk Emre'nin teklifine rağmen Bacım Sultan ile evlenmeyi kabul etmez ve kısa süre sonra dergâhtan ayrılır.

Anadolu'yu gezmeye başlayan Yunus Emre geçtiği yerlerde insanlara yardım eder. Oğlu ve öküzü Kerim Bey'in adamları tarafından rehin alınan yaşlı adamla birlikte tarlayı sürmesinde yardımcı olur. Ardından da Kerim Bey'in onları serbest bırakmasını sağlar. Ertuğrul Bey'in elçilerini, Ömer Bey ve adamlarını, pusuya düşmekten kurtarır. Onlarla birlikte Konya'ya gider. Mevlâna, Yunus'un ardından “manevi mertebelerin hangisine vardıysam önümde hep bu Türkmen Kocası Yunus'un ayak izlerini önümde gördüm.” sözleriyle onu över. Yunus ise onun için “Mevlâna Hüdavendigâr bize bir nazar kıldı. Onun güzel nazarı gönlümüz aynasıdır.” der.

Bu sırada sekans değişir ve dış ses Sultan Baybars'ın Selçuklu sultanlarının ikiyüzlü politikaları yüzünden Anadolu'ya yardım etmekten vazgeçtiğine ilişkin bilgiler, Sultan Baybars'ın katlettiği Moğol askerleri görüntüleri eşliğinde paylaşılır. Vahşice katledilmiş asker görüntüleri filmin genel anlatısı ile uyumsuzdur. Moğol askerlerinin katli üzerine Moğol (İlhanlı) hükümdarı Abaka Han, Baybars'la iş birliği yaptığı gerekçesi ile Anadolu'yu yağmalar. Moğollar her yeri yakıp yıkan kişiler olarak gösterilir.

Yunus Emre Şam'ı, Tebriz'i ve birçok yeri gezer ve Anadolu'ya döner. Moğollar tarafından yağmalanmış Anadolu kargaşa içerisinde. Yunus Emre gittiği her yerde köylülere moral ve öğüt verir. Moğolların bu toprağın insanları ile uyuşamayacağını ve mutlaka gideceklerini söyler. Asıl düşmanın Moğol değil kin olduğunu belirterek onları hak yoluna davet eder.

Yunus rüyasında Taptuk Emre'nin atası Sarı Saltuk'u görür. Sarı Saltuk ona Anadolu'da birliği sağlayacak olan kişinin Söğütte bulunan Kayı aşiretinde Ertuğrul Bey Gazi oğlu Osman Bey olduğu bilgisini paylaşır. Kayı aşireti ve Osman Bey Tanrı Lütfü ile ödüllendirilmiştir. Yunus Emre'den onlara yardımcı olmasını ve bu müjdeyi herkesle paylaşmasını ister. Ardından sekans değişir. Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Mesut'un Osman Bey'e tuğ, sancak, davul gönderdiği görünür, ardından da mehter takımı ekrana gelir.

Yunus Emre Moğollar tarafından oklanan Lâdik beyinin ulağının gönderdiği fermanı Kara Evli aşiretine götürür. Yunus Emre, Kara Evli aşiretinin reisi Aslan Bey'i Osman Bey'le işbirliği yapmaya ikna eder ve onun bu işbirliği için yazdığı fermanı Osman Bey'e götürmek üzere yola çıkar. Yolda bir rahibe ile karşılaşır ve onunla birlikte kiliseye gider, orada namaz kılar. Yoluna devam eden Yunus Emre Moğollar tarafından tutuklanır ve işkenceye uğrar. İşkence eden komutan, kırbaçla vurmaya teşebbüs ettiği sırada mucizevi şekilde göğsü sıkışarak bir anda ölür. Yunus hücrede uyurken rüyasında deve üzerinde çölde ilerleyen Arap yerel kıyafeti giymiş kişilerle birlikte Kâbe'ye gider. Kâbe'yi tavaf eder. Bir süre sonra Hamza Bey'in oğlu Uluğ Bey ile karşılaşır ve birlikte zindandan kaçarlar. Yoluna devam eden Yunus Emre Söğüt'e varır. Osman Bey'in huzuruna çıkar ve Kara Evli aşiretinin reisi Aslan Bey'in fermanını Osman beye teslim eder. Osman Bey'e Anadolu birliğini

kuracak kişinin kendisini olduğunu söyleyerek cesaret verir. Bu sırada Osman Bey'in yanına gelen Şeyh Edebalı'yla de sohbet eder.

Yunus Emre, Söğüt'ten ayrıldıktan sonra Taptuk Emre dergâhına geri döner. Taptuk Emre ile kucaklaşır. Bacım Sultan ile Uluğ Bey'in evlenmesini sağlar. Şeyhi Taptuk Emre kendisine şeyhlik beratı vermesi ve esasını uzaklara doğru fırlatarak asayı bulduğu yere yerleşmesini istemesi üzerine yeniden yola düşer. Asayı bir nehrin kenarında sürüsünü otlatan bir çobanda bulan Yunus Emre, dergâhını asayı bulduğu yerde kurmaya karar verir. Yakındaki köye doğru ilerlerken ekrana bakarak "Gelin tanış olalım, İşi kolay kılalım, Sevelim sevillelim, Dünya kimseye kalmaz" dizelerini okur ve ufka doğru yürüyerek uzaklaşır.

Türk Sineması'nın ilk Yunus Emre filmi *Gönüller Fatibi Yunus Emre*, Atilla Dorsay'ı haklı çıkaracak ölçüde durgun ve boğucu olmasına karşın bugüne kadar çekilen Yunus Emre filmlerinin en çok ses getireni olmayı başarmıştır.

Yunus Emre (1986)

Recep Bilginer'in Türk Dil Kurumu ödüllü tiyatro oyunundan Ömer Lütfi Akad ve Erdoğan Tünaş tarafından senaryolaştırılarak Ergin Temizer tarafından sinemaya aktarılmıştır. Yunus Emre'yi Talat Bulut'un canlandığı filmde Burçin Orhun (Balım Kız), Şükran Güngör (Taptuk Emre), Melike Zobu (Elvan Kız), Pembe Mutlu (Gül Hatun), Veli Emmi (Reha Yurdakul), Bülent Oran (Hacı Bektaş-ı Veli) gibi isimler rol almıştır. Yunus Emre rolünü oynayabilmek için yıllarca beklediğini ve "Yunus Emre'yi kitaplarından, şiirlerinden tanıyıp da hayran olmamak mümkün değil. Ben de ünlü halk ozanımızın en büyük hayranlarından biriydim. Çekimlere başlarken, o ulu insanı hakkıyla canlandırmak için olağanüstü gayret sarf etti(ğini)"³¹ ifade eden Talat Bulut'un bu filmde güçlü bir oyunculuk sergilediğini söylemek pek mümkün değildir. Melike Zobu ise küçük bir role sahip olmasına karşın oyuncululuğu ile daha çok ilgi çekmeyi başarmıştır. Filmde anlatıcı (dış ses), tok sesiyle Ağâh Hün'dür.

³¹ Milliyet, "Talat Bulut, Yunus'u Sinema'da Oynamak için Yıllardır Bekledim" (19 Mayıs 1985).

Film, 1985 yılında Milliyet gazetesinde yayınlanan fotoromanın ilgi görmesi üzerine yine fotoromandaki oyuncularla çekilmiştir. Fotoromanın yazarı Ömer Lütfi Akad, yönetmeni ise Fevzi Tuna'dır. Fevzi Tuna bilmediğimiz bir sebeple filmin yönetmenliğini üstlenmemiş, bu görevi Ergin Temizer'e bırakmıştır.

Film elinde bir asa ile çorak boş bir arazide ilerleyen bir derviş görüntüsü ile başlar. Bu görüntüye *Şol Cennetin İrmakları* ilahisi ve jenerik eşlik eder. Yunus Emre'nin doğumu "Bu karanlık ve umutsuz günlerde, yılgın ve çaresiz halkın gönlünde umut olacak bir ışık yandı" şeklinde müjdelendir. Devamında ise o dış olayların geçtiği dönemin özellikleri ve Moğolların neden olduğu yıkım anlatılır: "Yıl 1206 yalnız Moğol kıyımı değil taht kavgaları, iç savaşlar, eşkıya baskınları da halkın kıyımına neden oluyordu. Köyler boşalmış, ekip biçen azalmış, kıtlık baş göstermişti. İnsanlar artık umutlarını Allah'a bağlamıştı."

Dış ses diğer film ve belgesellerde rastlamadığımız şekilde din adamlarına ve gezici abdallara yönelik eleştiriler dile getirir: "Halk Moğol yağmasından, eşkıyadan, saray haracından arta kalan varını yoğun tekkelere, zaviyelere bağışlıyor, el kavuşturup boyun büküp Allah'ın inayetine sığınmıyordu. Bu arada halkın saf duygularını kötüye kullanan gezginci abdallar 'Mal mülk peşinde koşmalı değil. Elini varlıktan kesmeli' diyerek kendilerini destekliyorlardı." Tekkelere yönelik sert eleştiriler dile getirilmesine karşın Hacı Bektaş-ı Veli dergâhının "çaresiz ve umutsuzlara ruhları ve canları için bir ışık kaynağı" olduğu belirtilmiş ve Yunus Emre'nin de köy ulularının isteğini üzerine buğday bulmak üzere Hacı Bektaş-ı Veli'nin dergâhına vardığı bilgisi paylaşılmıştır.

Dergâha varan Yunus Emre Hacı Bektaş-ı Veli'yi görür ve ona yolda topladığı alıçlardan ikram eder. Hacı Bektaş-ı Veli, buğday yerine bir nefes, bir himmet vermeyi teklif eder. Ardından getirdiği alıçların her çekirdeği başına bir himmet, bir nefes verebileceğini söyler. Yunus ise "bin nefes versen istemem, nefes karın doyurmaz" der. "Değerini bilene karın da doyurur, gönül de. İstersen getirdiğin her çekirdeğe yüz nefes, himmet vereyim." Yunus saygılı şekilde "Öğütünce un, yoğurunca hamur, tandırda ekmek olsun. Vereceksen buğday ver." diye cevap verir.

Yunus yolda yaptığı hatayı anlar ve buğdayları verip nefes almak üzere dergâha geri döner; ancak Hacı Bektaş-ı Veli "Biz senin kilidinin anahtarını Taptuk Emre'ye verdik. Var nasibini ondan al" diyerek onu

Taptuk Emre'ye yönlendirir. Ardından dış ses döneme ilişkin yeni bilgiler paylaşır: “İzzettin Keykavus Moğol'un tahta çıkardığı Kılıçaslan'ı devirmiş, tahtı ele geçirmiştir. Taht kavgaları yüzünden ülkede durum karışıktır. Ahiler bozulan çarşı pazar düzenine bir çare aramaktadır.”

Yunus Emre, Taptuk Emre dergâhını ararken Deli Emmi isimli bir Ahi ile karşılaşır. Ahi çevredeki gençleri örgütlenerek halkın can ve mal güvenliğini tesis etmeye çalışman Deli Emmi, Yunus'u bir zanaat öğrenmeye ve kendileri ile çalışmaya ikna etmeye çalışır; ancak o bu teklifi nazikçe reddederek yoluna devam eder ve Taptuk Emre'nin yanına varır. Taptuk Emre kendilerinin yolunun çetin olduğunu “kıldan ince, kılıçtan keskin olduğunu anlatır. Çetin, dikenli yoldan yalınayak geçer misin diye sorar?” Yunus teklifi kabul eder ve dergâhta kalmaya başlar. Görevi her gün dergâha odun getirmektir.

Yunus, Taptuk Emre'nin kızı Balım'ın her sabah yanına verdiği azığı ormanda hayvanlarla da (karıncalar, kuşlar, böcekler) paylaşarak günlerini geçirir. Bir gün ormanda odun keserken Deli Emmi ile karşılaşır. Onun yaptığı işe yönelik eleştirilerine “Dervişlik dedikleri hırka ile taç değil. Gönlün derviş eyleyen hırkaya muhtaç değil” şeklinde cevap verir. Taptuk Emre, Yunus'un eğitimi ile özel olarak ilgilenmekte ona Ahmet Yesevi'nin *Divanı Hikmeti* gibi dönemin önemli eserlerini okutmaktadır.

Bu arada Taptuk Emre dergâhında eğitim faaliyetleri de devam etmektedir. Kadınların da derslere katılması, dersler sırasında kadın erkek karışık oturmaları ve öğrencilerin Taptuk Emre'nin karşısında günümüz cem törenlerini andırır şekilde sema etmeleri diğer film ve belgesellerde görülmeyen bir diğer özelliğidir.

Aldığı eğitim ve Balım Kız'ın sevgisi ile olgunlaşan Yunus Emre, Balım Kız'ın aşkıyla “Aşkın insandan tanrıya uzanmadan önce insandan insana uzanan bir ateş olduğunu” öğrenir. Kendi ifadesiyle Yunus'un “gönül gözümün bağıni çözen” Taptuk Emre; “orda ateş yakan Balım kız” olmuştur. Aralarındaki aşkı öğrenen Taptuk Emre, Yunus ile Balım Kız'ı evlendirir. Ancak Yunus Emre daha Balım Kız'ın duvağını açmadan dergâhı terk eder ve yollara düşer.

Yolculuk sırasında Anadolu'da yaşanan yıkıma, Moğol baskısına ve halkın içinde bulunduğu sıkıntılara tanık olur. Tesadüfen karşılaştığı düzeni ve devleti savunan Deli Emmi'ye: “Devlet insan için değilse ya ne

için olsun” diye sorar. Yöneticilere yönelik olarak “Kanlı sultan varsa o mülkü viran eyler. Sen viran olmayınca, ol imaret eylemez, Kemdürür yoksulluktan nicelerin varlığı. Bunca varlık iken, gitmez gönül darlığı. Batmış dünya malına, bakmaz ölüm haline. Ermiş Karun malına, zehi iş düşvarlığı Bu dünya kime kaldı, kimi berduhar kıldı Süleyman'a olmadı, onun berhurdarlığı” eleştirilerini dile getirir.

Uğradığı bir kasabada Ulu bey’in kızı Gül Hatun ile tanışır. Bey onu kovar. Ardından eşini almak isteyen sultanın askerlerine “Allah Belanızı versin” diye itiraz eden Elvan Kız’ın (Melike Zobu) isyanına tanık olur. Sonrasında Osman Gazi (Kara Osman) ile bir derenin kenarında karşılaşır. Ona “Gelecekte işaret geçmişte vardır. Selçuklu bitmiştir. Moğol soyacağını soydu; yakında çekilip gitse gerek. Şehzadeler Karamanlı Konya kavgasında. Boş ambar için neyin boş kavgasıdır bu? Gövdesi dünyayı tutacak fidanın Bozkırda dikilmesi gerektir.” diyerek Anadolu’da dirliği sağlayacak kişinin kendisi olduğuna işaret eder.

Bir süre sonra tekrar Elvan Kız ile karşılaşır. Eşi öldürülen Elvan Kız, Deli Emmi’den ateşle, kılıçla Moğol sultanının hakkından gelinmesini ister. Elvan Kız’ın mezarlıkta “İsrâfil Sûru Urula Yer Gökyüzü Değişirile” şeklinde başlayan bir şiirini okumasına şaşırان Yunus, ona tavsiyelerde bulunur ve nefes vermeyi teklif eder. Ancak Elvan Kız kendisinin yıllar önce yaptığı hatayı tekrar ederek heybesindeki buğdayları vermesini tercih eder.

Yunus Emre yıllar sonra dergâha döner ve önce Taptuk Emre ardından da Balım kızla buluşur. Duvağı kapalı olarak hala onu bekleyen Balım Kız’ın duvağını açar. Ona “Aşkın aldı benden beni, Bana seni gerek seni, Ben yanarım dünü günü, Bana seni gerek seni” dizelerini okur. Balım Kız ise ona “Beni bende demen, bende değilim. Bir ben vardır bende benden içeri” dizeleriyle yanıt verir. Ardından da “gitmek var, bırakmak yok” diyerek gözlerine bakmasını ve duvağını örtmesini ister. Yunus’un duvağını örtmesinden sonra Balım Kız hızla uzaklaşır.

Daha sonra Taptuk Emre ile sohbet eder. Onun “Aradığını buldun mu?” sorusuna “Çok aradım şeyhim. Kaf dağının ardında, kendimi buldum kendimde. İnsanda tanrıyı tanrıda insanı buldum” sözleriyle yanıt verir. Bunun üzerine Taptuk Emre esasını dergâhtan dışarı doğru atar ve “var şimdi değneği bulduğun yerde öl” der.

Yunus Emre, Taptuk Emre'nin esasını bulmak üzere yeniden yollara düşer ve bir süre sonra içerisinde daha önce tanışmış olduğu Elvan Kız ve Gül Kız'ın da bulunduğu bir kervan ile karşılaşır. Onlarla birlikte yürümeye başladıktan bir süre sonra asayı bulur. Bulduğu yere dergâhını kurar.

Klasik TRT filmlerinin özelliklerini taşıyan *Yunus Emre*'de oyuncu performansları ve sinematografik kalite çok yüksek olmasa da³², senaryo ve diyaloglar güçlüdür. Öncekilerden farklı olarak Yunus Emre'nin şiirleri daha yerli yerinde kullanılmıştır.

Yunus Emre: Aşkın Sesi (2014)

Yönetmenliğini ve senaryo yazarlığını, *Mevlâna Celaleddin-i Rumi: Aşkın Dansı* filminin de yönetmeni ve senaryo yazarı olan Kürşat Kızbaz'ın üstlendiği *Yunus Emre: Aşkın Sesi*, güçlü oyuncu kadrosu ile çekildiği dönemde geniş ilgi uyandırmış bir yapımdır. Film, Yunus Emre'nin biyografisinden ziyade manevi/ilahi yolculuğuna odaklanır ve “Yunus Emre'nin yaşamını, yaşam felsefesini, yaşama bakışını, gerçeği arayışını, inancının temel niteliğini, gerçeği arayışını, inancının temel niteliğini, yani inancını hayatla nasıl ilişkilendirdiğini, nasıl yaşadığını, nasıl konumlandığını, insana bakışını ve insani ilişkilerini anlatmaya”³³ çalışır ve seyirciyi aşk yolunda kendini arayan Yunus Emre ile buluşturur.³⁴

Yunus Emre'yi genç oyuncu Devrim Evin'in canlandırdığı filmin oyuncu kadrosunda Ahmet Mekin (Hacı Bektaş-ı Veli), Altan Erkekli (Mevlâna), Bülent Emin Yarar (Taptuk Emre), Burak Sergen (Barak Baba), Altan Gördüm (Sarı Saltuk), Tamer Levent (Hallac-ı Mansur) yer alır. Filmin çekimleri başlamadan önce medyada oyuncu kadrosunda yer alacağı hakkında bilgiler çıkan Yıldız Kenter, Müşfik Kenter ve Selçuk Yöntem ise bilmediğimiz bir sebeple oyuncu kadrosunda yer almamıştır.

Film, rüzgarlı bir havada karla kaplı bir ormanda yürüyen bir derviş görüntüsü ve dış sesin “Eğer göğün yedi kat üstüne çıkmaksa niyetin, Aşktan güzel merdiven bulamazsın. Eğer aşkı bulmaksa niyetin, aramadan duramazsın.” dizelerini okuması ile başlar. Hemen ardından

³² Ayhan Hülagu, “Yunus'un Sinema Yolculuğu” (12 Ocak 2014), *Tarihistan*.

³³ Bülent Yılmaz, *Zor Zamanlarda: Denemeler*. (İstanbul: Hiper Yayın, 2020), 32.

³⁴ Polat Onat, *Yazarlıkla İlgili En İyi 99 Film*. (İstanbul: Puslu Yayıncılık, 2017), 202.

çekik gözlü olmalarından Orta Asya Türkleri olduğunu tahmin ettiğimiz bir grup insanın çadırlarında neşe içerisinde gündelik işlerini yaptığı sırada Moğol atlılarının saldırısına uğradığı görülür. Moğollar çadırları ateşe verir ve halkı vahşice katleder. Bu sırada genç bir adamın korkuyla uyanmasından görünenlerin rüya olduğu anlaşılır. Henüz uyanan genç adamın yanına bir yaşlı kadın gelir ve genç adama erkeklerinin Moğol'a karşı savaşmaya gittiğini, çocuklarının aç olduğunu anlatır, ondan buğday ister. Adam tüm buğdayını kadına verir. Kadın ondan Hacı Bektaş-ı Veli'ye gitmesini ve ondan buğday istemesini rica eder.

Genç adam, yolda hediye etmek için alıç topladıktan sonra Hacı Bektaş-ı Veli dergâhına varır. Dergâhta erkek şahıslar saz eşliğinde cem etmektedir. Hacı Bektaş-ı Veli'nin huzuruna çıkan genç adamın adının Yunus Emre olduğunu öğreniriz. Hacı Bektaş-ı Veli'ye alıç ikram eder, ondan buğday ister. Hacı Bektaş-ı Veli, her alıç tanesine önce on nefes, ardından yüz nefes vermeyi teklif eder. Yunus Emre Buğdayı tercih eder ama yolda nefesi tercih etmediğine pişman olur. Buğdayları verip nefes almak için koşarak geri döner ancak Hacı Bektaş-ı Veli ona “sen aradığını bulmak için geldin buraya; biz sana araman gerekeni sunduk. Kalbinin ışığı yüzünün nurunda gizli. Artık senin kilidinin anahtarı bizde değil. Var git Taptuk Emre'ye. Biz senin anahtarını ona verdik. Bundan böyle nasibini onda ara” diyerek onu Taptuk Emre'ye yönlendirir. Yunus Emre yola çıkar. Yoldayken Hacı Bektaş-ı Veli'nin dış ses olarak ona “Önce pirine teslim olacaksın oğul, aşka ilk adım böyle atılır. Nefsini yere at onu ayaklarınla ez. İşte o zaman sen olacaksın. O zaman yolunu bulacaksın.” diye seslendiğini duyar.

Yunus Emre Taptuk Emre'nin yanına varır. Derviş olmak istediğini söyler. Taptuk Emre onu dergâhın hizmetine kabul eder ve ona odun getirme işini verir. Dergâhın genç müritlerinden Molla Kasım “Dervişlik zor iştir Yunus Efendi. Zordur odun toplamak dağlardan. Çok gelen oldu senin gibi. En güçlüsü on gün dayanamadı. Bakalım sen ne yapacaksın? Kaç gün dayanabileceksin bu dergâha” sözleriyle onu vazgeçirmeye çalışır. Diğer filmlerden farklı olarak Taptuk Emre Yunus ile daha sık ve uzun konuşur; ona sürekli tavsiyelerde bulunur.

Balım Kız'ın Yunus Emre'ye ilgi göstermesini kıskanan Molla Kasım içinden “bu dergâh ikimize fazla Yunus Efendi. Bakalım ne kadar yetecek nefesin?” der ve Yunus'u dergâhtan uzaklaştırmaya çalışır. Onu küçük düşürmek için “dervişlik odun taşımaya olsaydı eşekler evliya

olurdu” der. Buna Yunus Emre “Dervişlik dedikleri Hırka ile taç değil Gönülün derviş eyleyen Hırkaya muhtaç değil...” sözleriyle cevap verir. Bir süre sonra Molla Kasım, Yunus Emre’den Balım Kız’dan uzak durmasını ister. Yunus Emre onun kendisini anlamadığını ifade etse de Molla Kasım ikna olmaz.

Bu konuşmadan kısa süre sonra Yunus Emre, Taptuk Emre’den izin ister. Taptuk Emre ona Mevlâna’ya ve Barak Baba’ya da uğramasını öğütler. Yunus dergâhtan ayrılır ve Mevlana’yı görmek için Konya’ya gider, onunla görüşür. Mevlana’dan aşkın ne olduğunu anlatmasını ister. Sultan Veled ile de sohbet eder ve Barak Baba’nın yanına gitmek üzere Konya’dan ayrılır. Yolda sürekli rüyasında gördüğü kırmızı şallı dervişle karşılaşır ve onun Hallac-ı Mansur olduğu anlaşılır. Hallac-ı Mansur ona gitmesi gereken yönü gösterir. Barak Baba’nın o yönde olduğunu söyler.

Yunus onun işaret ettiği yönde karlı dağlara doğru yürür ve Barak Baba’nın yanına varır. Yunus Emre’nin sohbet sırasında okuduğu “Ölüp toprak olduğum, toprağımın da zerre zerre dağılıp gittiği zaman, her zerrem yine O eşsiz sevgiliye âşıktır. Kendimi unutup aşkı arıyorum diyar diyar” dizeleri Mevlana’nın Divan-ı Kebir’inde geçtiği halde Yunus’un ağzından dökülür. Yunus, Barak Baba’nın dergâhında Hu çekilerek yapılan bir zikir törenine katılır. Rüyasında karla kaplı bir düzlükte yeniden Hallac-ı Mansur’la karşılaştığını görür. Barak Baba ile vedalaşarak Sarı Saltuk dergâhına doğru yola çıkar.

Uzun yollar aşan Yunus Emre, sonunda Sarı Saltuk’un yanına varır. Yunus ile sohbet eden Sarı Saltuk, ona yeniden Taptuk Emre’ye gitmesini öğütler. Bu sırada kamera Taptuk Emre dergâhına döner ve Molla Kasım’ın Balım Kız’a kendisine âşık olduğunu söylediği görünür. Molla Kasım, Taptuk Emre’yi de dergâhı da yalnızca kendisi orada olduğu için sevdiğini belirtir. Balım Kız ise Yunus’u sevdiğini söyleyerek aşkına karşılık vermez. Bunun üzerine Molla Kasım onu öldürür.

Yunus Emre, Sarı Saltuk’un tavsiyesine uyarak Taptuk Emre dergâhına doğru yola çıkar ve onun yanına gider. Taptuk Emre, kızı öldükten sonra kimseyle görüşmez olmuştur. Balım Kız’ın Molla Kasım tarafından öldürüldüğünü duyan Yunus Emre yıkılır. Taptuk Emre’nin yanına varır ve ona “Bin yıl ömrüm olsa harcarım bu kapıda. Ben gerçek âşık isem gerek bu yolda ölem.” dizelerini okur. Aradığı aşkın kendi içinde olduğunu bilemediğini ve Balım Kız’ın kendisi yüzünden öldüğünü söyleyerek Taptuk Emre’nin dizlerinde ağlar.

Taptuk Emre “Senin yolun âşıkların yolu. Var git şimdi Anadolu’nun kucacağına, karış karış gezdiğin o toprağın sesi ol. Şiir yaz ve aşkı anlat. Uyandırdığın her kalp sevgi yolunda sana ses versin. Aşkın sesi ol” tavsiyesi ile onu yeniden Anadolu’ya gönderir. Yunus Emre yine yollara düşer. Yıllar geçer bir genç bir dergâhta rahlenin başında oturan Yunus’un kapısına gelir. Bir çuval un ister. Yunus ona un yerine nefes vermeyi teklif eder. Bu sırada dertli dolap şarkısı başlar ve film biter.

Yunus Emre Aşkın Sesi’nin büyük bütçeli bir film olmasına ve üç yıl gibi uzun bir zaman diliminde çekilmesine rağmen daha önce yapılan filmleri aştiğini söylemek zordur. Kendinden öncekilerle benzeri bir olay örgüsüne sahip olan film boyunca daha önce çekilen filmlerle benzer şekilde çok fazla şiire yer verilmiş, uzun diyaloglar filmi sıkıcı hale getirmiştir. Filmde Yunus’un ilahi aşk yolcuğu anlatılmasına rağmen beşerî aşkın daha baskın olduğu bir anlatı söz konusudur. Ayrıca dönemin kostüm özelliklerine dikkat edilmemiştir. Balım Kız’ın (Nilay Cafer) abartılı kıyafetleri, aşırı makyajı, sarıya boyalı röfleli saçları ve ojeli tırnakları ne dönemin ne de filmin atmosferine uymamış, öykünün inandırıcılığını zedelemiştir. Bunun yanında Yunus Emre’nin ormandan kestiği odunların oldukça ince ve çabucak tükenecek cinsten olması bir özensizlik hissi uyandırmaktadır. Bununla birlikte film dış mekân çekimleri açısından kendisinden önce çekilmiş film ve belgesellere göre daha zengindir.

Adı Yunus (2016)

Adı Yunus, Özkan Özbay tarafından TRT için çekilmiş bir kurmaca filmidir. Diğerlerinden farklı olarak Yunus Emre’yi ve onun düşüncelerini değil, onun fikirlerinden etkilenmiş bir kişinin başından geçen olayları konu alır. Senaryosunu Hulusi Çelik ve Talha Çelik’in birlikte yazdığı filmin başrollerinde Kemal Uçar (Cem), Yıldırım Gücük (Cevdet) ve İrfan Kılıç (Yunus/Uğur) oynamaktadır. Film, Ulucanlar Cezaevi Müzesi’nde çekilmiştir.

Film, “Erkek adam kavgadan kaçmaz” yazısı ile başlar. Ardından tıraş olmakta olan genç bir adam ekrana gelir ve telefon çalar. Sonradan adının Cem (Kemal Uçar) olduğunu öğrendiğimiz adam doktora gitme meselesi nedeniyle eşiyle tartışır.

Ekrana gelen “90’lı yıllar Ulucanlar Cezaevi” yazısından olayların 1990’lı yıllarda Ulucanlar Cezaevi’nde geçtiğini anlarız. Yazı görüldüğü

sırada genç bir adam saz çalıp “Minnet Eylemem” türküsünü söylemektedir.

Kamera cezaevi içerisinde döner. Cezaevine adı sorulunca Yunus diyen ama gerçek adı Uğur Turgut olan, derviş kıyafetine benzeyen bir kıyafet giymiş yeni bir mahkûm getirildiği görülür. Uğur, bütün ısrar ve baskılara rağmen adını Yunus olarak söylemeye devam eder. Uğur’un bu ısrarı başgardıyan Cevdet’in düşmanlığını kazanmasına neden olur. Baş memur Cem ise Uğur’a daha ılımlı davranır ve onu Cevdet konusunda uyarır.

Hücreesindeki zamanını abdest alıp namaz kılarak geçiren Uğur, süresi dolunca Façalı isimli mahkûmun bulunduğu koğuşa verir. Cem, Yunus’u kütüphaneye yardımcı olarak görevlendirir. Bu görevlendirme Cevdet’in tepkisini çeker ve Cem ile kavga etmesine neden olur. Yunus’un, mahkûmlar, suç ve ceza konusunda söyledikleri ise Cem’e yeni ufuklar açar. Ailesine ve çevresine karşı daha ılımlı davranmaya başlamasını sağlar.

Yunus koğuştakilerle sohbet eder, onlara moral verir. Ancak Façalı ekibi Uğur’un yastığının içerisine para koyarak ona hırsızlık iftirası atarlar. Uğur dayak yer ve hücre cezasına çarptırılır. Cem olayın peşine düşer, Uğur’a iftira atıldığını öğrenir ve iftirayı tertipleyenleri şiddetle cezalandırır. Bu durum Cevdet’i daha da öfkelenendirir ve Cevdet cezaevi savcısına giderek cezaevinde yaşanan hukuk dışı olayların bir zorunluluğun sonucunda yaşandığını düzenin tesisi için bu tür olayların örtülmesi gerektiğini uygun bir dille anlatır. Cem de cezaevi savcısına gider ve özellikle suçu kesinleşmemiş tutuklulara suçlu muamelesi yapılmaması gerektiğini anlatmaya çalışır. Cezaevi savcısının yapılan işkence ve kötü muamele olaylarını örtük şekilde onayan yaklaşımı, 1990’lı yılların cezaevi yöneticilerinin tutuklu ve hükümlülere bakışına göndermede bulunur.

Uğur etrafındakilere öğütler vermeye devam eder. Bu öğütlerin etkisi ile Cem eşine daha ılımlı davranmaya başlar ve aile hayatı daha mutlu olur. Cevdet ise ona sağlam bir ders vermeye niyetlidir. Cevdet’in yönlendirdiği mahkûmlar tekrar Uğur’u döverler. Cem, Uğur’un daha fazla zarar görmemesi için Cevdet’in yanına giderek özür diler ve elini öper. Onu, Ekmekçi adlı Yunus hayranı bir mahkûmun koğuşa verir. Burada ibadetlerini rahat şekilde yapabilen Uğur, Mahkeme’ye çıkmazdan önceki son gece Cevdet ve adamları tarafından adını Uğur olarak

söylemeye zorlanır. Uğur bunu yapmayınca da başka bir koğuşa alınır ve orada diğer mahkûmlar tarafından dövülerek ağır şekilde yaralanır. Mahkeme gerçek hırsızın ortaya çıkması üzerine Uğur'un derhal tahliyesine karar verir. Ancak kararı öğrenen Uğur ölür.

Yunus Emre'nin fikirlerinden etkilenen bir adamın haksız yere cezaevine düşmesi sonrasında yaşadıklarını konu alan *Adı Yunus*, büyük bütçeli bir yapım olmamasına karşın güçlü bir oyunculuğu ve akıcı bir anlatısıyla genellikle olumlu eleştiriler almıştır. Film mekân kullanımı açısından da oldukça başarılıdır. Film, özelde Ulucanlar Cezaevi'nin genelde ise Türkiye'deki tüm cezaevlerinin 1990'lı yılların başlarındaki durumunu, yaşanan işkence ve kötü muamele olaylarını ve dönemin cezaevi yöneticilerinin tutuklu ve hükümlülere bakışını başarılı şekilde yansıtmıştır.

Sonuç

Büyük sanatçılar ve düşün insanları genellikle büyük değışim ve dönüşümlerin yaşandığı kaos dönemlerinde ortaya çıkarlar. Yunus Emre de Anadolu'da böylesi değışim dönüşümlerin yaşandığı bir dönemde yaşamış ve halkın anlayabileceğı sade bir dille söylediğı şiirleriyle Anadolu halkının gönlünde taht kurmuştur. Şiirleri dilden dile bin yıla yakın süredir söylenmeye devam eden bu büyük şair, UNESCO tarafından 1971 yılında ölümünün 650. yılı, 1991 yılında doğumunun 750. yılı, 2021 yılında ise ölümünün 700. Yılı dolayısıyla "UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Programı"na alınmıştır. Türk kültür ve sanat hayatındaki ağırlığına karşın Türk sinemasının Yunus Emre'ye hak ettiği değeri verdiğini söylemek zordur. Bu çalışmada Yunus Emre'yi konu alan film ve belgeseller incelenmiştir.

Yapılan incelemeler neticesinde Yunus Emre'nin Türk Sineması'nda yeterli ilgiyi görmediğı, kültür hayatımızdaki ağırlığına karşın hakkında yalnızca dört uzun metraj film çekildiğı tespit edilmiştir. *Gönüller Fatihî Yunus Emre* (Özdemir Birsnel, 1973), *Yunus Emre Destanı* (Çetin İnanc, 1974), *Yunus Emre* (Engin Temizer, 1986), *Yunus Emre Aşkın Sesi* (Kürşat Kızbaz, 2014) isimli bu dört filmin tamamı sinema filmi olarak hazırlanmasına karşın belgesel niteliğı ağır basan filmlerdir ve içerik olarak birbirine benzemektedir. Bu filmlere ilave olarak doğrudan Yunus Emre'nin yaşam öyküsünü ve düşüncelerini konu alması da onun

fikirlerinden etkilenen bir tutuklunun cezaevinde başından geçen olayları anlatan Adı Yunus adında bir uzun metraj film daha bulunmaktadır.

Bu uzun metraj filmler yanında Yunus Emre'nin yaşam öyküsünü konu alan üçü TRT (*Yunus Emre, 1991; Yunus Emre: Gerçek İnsan Olma Sanatı, 2005; Bizim Yunus/Bir Veli Yunus Emre, 1991*) birisi Kültür Bakanlığı (*İçimizden Biri: Yunus Emre, 1989*) birisi de Anatolia film (Yunus Emre, 2015) için çekilen beş belgesel ile Orhan Bal'ın çektiği bir çizgi film (*Yunus Emre, 2001*) bulunmaktadır. Ayrıca 2015 ve 2016 yılları boyunca TRT'de 45 bölümlük *Yunus Emre: Aşkın Yolculuğu* isimli dizi yayınlanmıştır.

Yapılan inceleme neticesinde başlangıcından bu yana Türk sinemasında doğrudan Yunus Emre'nin hayatını konu alan dört uzun metraj filmin çekildiği, bu filmlerin olay örgüsü ve anlatı yapısı olarak büyük ölçüde birbirlerine benzedikleri; merak ögesini tetikleyecek, heyecan hissi uyandıracak bir anlatı yapısına sahip olmadıkları; olay örgülerinin seyirciyi içerisinde çekecek şekilde örülemediği., dramatik yönlerinin zayıf olduğu, karakterlerin çoğu zaman yapay kaldığı dolayısıyla Yunus Emre'nin hayatını, eserlerini ve fikirlerini gelecek nesillere ve insanlığa duyurabilmek için daha nitelikli filmlerin ve belgesellerin çekilmesine ihtiyaç bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Metin. “Karşılaştırmalı Edebiyat Açısından Necip Fazıl’ın Yunus Emre Tiyatrosu İle Nihat Asyalı’nın Yunus Diye Göründüm Tiyatrosunun İncelenmesi”, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5/4 (2017), 880-887.
- Ayvazoğlu, Beşir. “Her Dem Yeni Dirlikte: Cumhuriyet Sonrası Yunus Emre Yorumları”, *Yunus Emre*, ed. Ahmet Yaşar Ocak, 379-444, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 2012
- Dorsay, Atilla. *Sinemamızın Umut Yılları: 1970-80 Arası Türk Sinemasına Bakışlar*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1989.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, “Yunus mu Yalan Söylüyor Yoksa Oratoryo mu?” *Yığın Dergisi*, (1 Aralık 1946), 6-7.
- Güleç, Elif Sanem - Güleç, İbrahim Şevket. *Oratoryolarımız*, İstanbul: Yalın Yayınları, 2019.
- Evren, Burçak. *Türk Sinema Sanatçıları Ansiklopedisi*, İstanbul: Film-San Vakfı Yayınları, 1983.
- Hülagu, Ayhan. “Yunus'un Sinema Yolculuğu” (12 Ocak 2014), *Tarihistan*, <https://www.tarihistan.org/yunus-un-sinema-yolculugu/6901/>
- Harmancı, Abdullah ve Tuna Uysal. “Necip Fazıl Kısakürek ve Nezihe Araz’ın Yunus Emre Oyunlarının Karşılaştırılması”, X. *Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri (06-08 Mayıs 2010)*, haz. Erdoğan Boz, 407-422. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, 2011.
- İlyasoğlu, Evin. *71 Türk Bestecisi/71 Turkish Composers*. İstanbul: Pan Yayınları, 2007
- Kula, Onur Bilge “Yunus Emre’de Çoğulluk, Tolerans ve İnsancılık İdesi”, *Yunus Emre*, ed. Ahmet Yaşar Ocak, 445-470, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 2012.
- Kunter, Halim Baki. *Yunus Emre: Bilgiler, Belgeler*. İstanbul: Hatiboğlu Kitabevi, 1966.
- Milliyet, “1991 Yunus Emre Yılı” (8 Kasım 1989), 3.

- Milliyet, "Talat Bulut, Yunus'u Sinema'da Oynamak için Yıllardır Bekledim" (19 Mayıs 1985).
- Nutku, Hülya. *Cumhuriyetin 75. yılında 75 Yıln Tanığı Bir Yazar Orhan Asena*. Ankara, TC Kültür Bakanlığı, 1998.
- Özgüç, Ağâh. *Türk Filmleri Sözlüğü: 1917-2009*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2009.
- Özpınar, Hasan. "Türk Sinemasında Afyon Karahisar-II", *Taşpınar: Yerel Tarih ve Kültür Dergisi*, 15 (2015), 4-9.
- Ocak, Ahmet Yaşar. "Yunus Emre: 13-14. Yüzyıllar Arasında 'Bir Garip Derviş-i Kalenderrevis' Yahut Önce Kendi Zaman ve Zemininin İnsanı", *Yunus Emre*, ed. Ahmet Yaşar Ocak, 183-198, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 2012.
- Oransay, Gültekin. *Batı tekniğiyle Yazan 60 Türk Bağdar*. Ankara: Küğ Yayını, 1965.
- Öğünç, Pınar. *Jet Rejisör: Çetin İnanç*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Sabancı, Yakup. "Yeşilçam Beni Yordu" (2 Nisan 2010), *Sinematürk*, <https://www.sinematurk.com/icerik/2551-yesilcam-beni-cok-yordu/>
- Şen, Murat Tolga. "Film Çekerken Arabayla Çocuğa Çarptık, Yılmaz Güney'i Tutukladılar!" (2013), *Medyaradar*, <https://www.medyaradar.com/film-cekerken-arabayla-cocuga-carptik-yilmaz-guneyi-tutukladilar-haberi-101564>
- Şener, Erman. "Yunus Emre Filmi Bitti" (10 Şubat 1974), *Milliyet*, s.8-8.
- Şengül, Abdullah *Cumhuriyet Döneminde Tarihî Tiyatro*, İstanbul: Alp Yayınevi, 2008.
- TRT, *Geçmişten Geleceğe Belgeler Bilgiler 1968/2008 (Cilt 4)*, Ankara: Aydoğdu Yayınevi, 2008.
- Yılmaz, Bülent. *Zor Zamanlarda: Denemeler*. İstanbul: Hiper Yayın, 2020.

YERLİ FİLMLER					
Sıra	Film Adı	Yönetmen	Yapım/ Vizyon T.	Film Şirketi (Açıklama)	Süresi
1	Gönüller Fatih Yunus Emre	Özdemir Bırsel	1973	Elvan Film	170 dk.
2	Yunus Emre Destanı	Çetin İnanç	1974		
3	Yunus Emre	Engin Temizer	1986	Mine Film	96 dk.
4	İçimizden Biri: Yunus Emre	Arslan Kaçar	1989	Kültür Bakanlığı (Alfa Film)	47 dk.
5	Yunus Emre (Çizgi Film)	Orhan Bal	2001	Semerkand	52 dk.
6	Yunus Emre: Aşkın Sesi	Kürşat Kızbaz	2014	İmagine Film	100 dk.
7	Derviş Yunus	İhsan Yeşiloğlu	2014		75 dk.
BELGESELLER					
Sıra	Film Adı	Yönetmen	Yapım/ Vizyon T.	Film Şirketi (Açıklama)	Süresi
1	Yunus Emre Belgeseli	Muharrem Sevil	1991	TRT	41 dk.
2	Yunus Emre: Gerçek İnsan Olma Sanatı	Semra Sander	2005	TRT	54 dk.
3	Bizim Yunus (Bir Veli Yunus Emre)	İsmail Çoruh	2011	TRT	80 dk.
4	Yunus Emre	Mustafa Ablak	2015 (?)	Anatolia	81 dk
5					

TV DİZİSİ VE PROGRAMLARI					
Sıra	Film Adı	Yönetmen	Yapım/ Vizyon T.	Film Şirketi (Açıklama)	Süresi
1	Yunus Emre (TV Dizisi)	İsmail Güneş	2000	Bilgi yok	Bilgi yok
2	Yunus Emre: Aşkın Yolculuğu (TV Dizisi)	Kâmil Aydın (1-22) Emre Konuk(23-44)	2015-2016	TRT (44 Bölüm)	Ort. 66 dk.
3	Yunus Emre	Haluk Hikmet Onat	1978	TRT	30 dk.
4	Dostluk Üzerine: Yunus Emre	Sevgi Kartarı	1979	TRT	32x 15 dk
5	Yaşayan Yunus Emre (Program)	Prof. Dr. Nihat NİRON (sunucu)	1980	TRT	38 dk.
6	Sözün Büyüsü: Yunus Emre (Program, 4. Bölüm).	Gülçin Onbaşıoğlu	2000	TRT	55 dk.
7	Gönül Sultanları (31. Bölüm)	Hümeyra Demirbaş	2013	TRT	30 dk.
8					